

† EVOCARE BÁTHORY LUDOVIC

(16 februarie 1942 – 10 decembrie 2022)

Subiectul prezentei rememorări face parte dintr-o generație de tineri studioși în domeniul istoriei, denumită, aprioric de noi, „șăizecistă”, și considerată reprezentativă pentru etapa, cronologic circumscrișă în ființarea Institutului de profil din Cluj, între finalul „deceniului obsedant” și debutul anilor '70. Un specific context general a favorizat acum, în plan național și zonal, extensia rețelei instituțiilor de cercetare și modificarea paradigmei metodologice științifice, prin profesarea unui înnoit canon în discursul interpretativ.

După un traseu existențial marcat de sinuozități (refugiul belic de la Sighet la Arad, liceul frecventat la „Preparandia” din localitate), pentru Ludovic Báthory a urmat impactul Clujului academic și universitar, ca factor modelator de caractere și rațiune dominantă, dar și drept ferment, generând propensiunea spre o năzuită desăvârșire profesională în cunoașterea trecutului. O similară constantă evolutivă au dezvăluit-o acum și alte cazuistici devoționale, proprii unor membri ai tronsonului 60-ist, proveniți, majoritar, din mediul rural, și care au trecut prin inerente dificultăți de adaptare până, dar și după reușita admiterii la Facultatea de Istorie-Filozofie a Universității Babeș-Bolyai.

În conjuncție cu alți congeneri care au avut merituosă șansă de a fi recomandați pentru trâmura cercetării științifice de către un triumvirat compus din exigenți „selectorii” (rectorul și dirigitorul de Institut, Constantin Daicoviciu, decanul Facultății, și, ulterior, director adjunct de instituție, Ștefan Pascu, ori profesorul și șeful de sector, Bujor Surdu), absolventul din 1964, Báthory Ludovic (media generală 9,68 și 9,25 la licență) a ocupat prin concurs (1965), – după un interludiu minim în învățământul secundar, postul de stagiar la Institut, sectorul de istoria contemporană a României, parcurgând întreaga scală meritocratică (cercetător științific: 1968, principal III: 1978, II: 1990 și I: 2000), până la pensionarea din anul 2005, gest urmat de reangajarea sa, cu jumătate de normă, până în luna decembrie a anului 2007.

Practica inițiată de cei trei „recrutatori”, concretizată prin desemnările efectuate, în spațiu și timp, a fost recunoscută cu onestitate de Ludovic Báthory, unul dintre cei direct implicați, – drept o revenire oportună la tradiția interbelică privind încurajarea „excelenței” în profesiune.

Cităm, în acest sens, un pasaj edificator dintr-un manuscris aparținând celui mai sus amintit: „La fel [a procedat] și profesorul Bujor Surdu, care m-a adus la Institut și a avut o încredere nemărginită în mine. Am avut libertate deplină să-mi aleg un domeniu de cercetare și nu am fost îngrădit în nici un fel în libertatea de mișcare. Prof. Bujor Surdu m-a ocrotit și m-a ajutat tot timpul, atât în problemele de serviciu, cât și în problemele de viață personală, până la pensionarea sa în anul 1975”.

Naratorul își extinde confesiunea în legătură cu demersul propriu de cuantificare statistică a dezvoltării economiei naționale dintre cele două războaie mondiale, cu specială referire la rolul industriei miniere și metalurgice. În fapt, această direcție de lucru constituise principala temă colectivă a sectorului de istorie contemporană, elaborată de către semenii preocupați de realizarea unui mai amplu excurs cronologic și tematic, intitulat *Dezvoltarea industriei metalurgice din Transilvania în perioada interbelică*. Lucrarea a fost redactată între 1971-1976 și a reunit studiile autorilor, sub formă tipărită, abia în anul 2003 (Ludovic Báthory, Ștefan Csucsujă, Gheorghe Iancu, Marcel Știrban; Cluj-Napoca, Editura „Studium”).

Același sus citat mentor științific, respectiv sexagenarul Bujor Surdu a fost, precum în situația altui membru al grupării amintite, Marcel Știrban, cel care a sugerat tânărului interesat de

aprofundarea universului economiei autohtone interbelice, – abordarea comparatistă a arealului geografico-istoric transilvan, – drept subiect al unei viabile disertații despre *Contribuția industriei carbonifere la dezvoltarea social-economică a României între anii 1919-1929*. Truda sa la finalizarea unui atare excurs, cuprinzător prin metodologia documentării și novator prin discursul interpretativ s-a desfășurat într-un estimat interval temporal (1968, înscrierea – 1981, susținerea).

Teritoriile de profil investigate de către Ludovic Báthory pot fi diseminate, cantitativ și calitativ, în patru categorii distincte, cumulate, factual, astfel: 1) lucrările de autor (1994-2003); 2) cele editate, coordonate sau publicate în colaborare (1970-1999); 3) studiile inserate în poligrafii (1977-2017); 4) articolele cuprinse în diferite periodice de specialitate, locale/areale/naționale (1973-2022).

Toate acestea constituie rezultanta unui devotament față de sondarea și dezvăluirea multitudinii de fațete inedite (capitalul financiar și sistemul bancar, intern și extern, industria carboniferă și metalurgică) și ale dezvoltării vieții social-economice și politice a României (mișcarea muncitorească și socialistă, organizațiile sindicale și revendicările sociale, istoria PCR etc.) îndeosebi interbelice, prin explorarea, cu hărnicie și minuție „matematică”, a unor surse arhivistice din țară și străinătate, exploatate, cu acribie și comensurare „inginerescă”, într-un comparatist discurs hermeneutic, elevat articulat.

Redăm în continuare – drept un firesc corolar ilustrativ pentru „osârdia” cercetătorului devotat ani în șir unei atari trude de benefică restituție științifică, un semnificativ pasaj din manuscrisul utilizat de noi în încercarea de creionare a ductului analitic și sintetic istorice specific istoricului clujean.

„În încheiere mă voi referi la contribuția mea originală la cercetarea dezvoltării economice românești în perioada interbelică. În cursul consultării materialelor de arhivă rămase de la întreprinderile miniere am descoperit actele de contabilitate secretă rămase de la societățile carbonifere din Valea Jiului. Confruntându-le cu datele publicate de către aceste societăți mi-am dat seama că există diferențe uriașe între acestea și sumele valorice cuprinse în contabilitatea secretă cu privire la beneficii, investiții etc. Discrepanțele erau atât de mari, încât a devenit evident pentru mine că sumele evidențiate de contabilitatea secretă nu puteau fi realizate din cantitățile de cărbune raportate de aceste societăți. Prin umare, am trecut la recalcularea producției de cărbune a societăților din Valea Jiului conform datelor confidențiale, care nu au fost date niciodată publicității. Această activitate a necesitat eforturi susținute și istovitoare care au durat peste trei decenii, dar până la urmă am reușit să descifrez sistemul de contabilitate secretă ... Implicațiile acestei descoperiri sunt majore pentru istoria economică a României ... Curând mi-am dat seama că toate societățile producătoare de cărbune din România își ascundeau o foarte mare parte a producției de cărbune pentru a reduce baza de impozitare, publicând deci statistici false”.

Edificiul său informativ și formativ a fost, minimal edificat în anii de până în 1989, și complet restructurat ulterior, prin consistente interferențe conceptuale și contextuale exersate în plan metodic și metodologic, gradual sorgimentate de un clivaj de afinități electivă și selectivă deprinse în cadrul stagiilor de cercetare efectuate în străinătate (Austria, Linz, 1984), Ungaria, Budapesta (1991).

Simțământul de comprehensiune absolută manifestat cu deontologie profesională acum față de paradigma unei altfel de sintagme istoriografice de amplitudine continentală, redescoperită, livresc, în formă și fond – în strădania de reinterpretare, dubitativ comparatistă, a domeniului istoriei economiei naționale, a avut drept canava discursivă, trei filiere consistente valorice prin praxisul inculcat; a) seria de cursuri și seminarii dezvoltate în calitate de cadru didactic asociat la Facultățile de Istorie și Filosofie (1993) și Studii Economice (1998); participarea, ca referent, la concursurile de admitere la masterat și doctorantură, precum și la cele de susținere publică a disertațiilor în mediul academic și universitar local; exigența și pertinența propriului aport, și implicit al instituției reprezentate, prin asumata sa menire de membru al unor asociații și societăți profesionale, cu diferite scale de reverberare internă și externă în peisajul științific.

Conlucrarea sa la elaborarea instrumentului, generic numit *Bibliografia Istorică a României*, a debutat în 1970 (tomul prim) și a continuat până în 1996 (tomul VIII), însumând un migălos efort

disipat în cuprinderea a șase volume consistente numeric și valoric. Între „documentariștii-bibliografi” s-au regăsit și aceiași știauți comilitoni din colectivul sectorului de istorie contemporană, Gheorghe Hristodol, Gheorghe Iancu, Marcel Știrban etc., reuniți sub conducerea profesorilor Ioachim Crăciun, Ștefan Pascu și Bujor Surdu.

În acest sens, Ludovic Báthory mărturisește, nostalgic, următoarele: „O foarte mare pondere în activitatea mea științifică a avut-o colectivul de Bibliografia Istorică a României, care a apărut din cinci în cinci ani sub formă de volum, începând cu anul 1970. Am activat în acest colectiv între 1965-1996, iar munca a fost istovitoare, în special în anii de finalizare a volumelor spre publicare”.

„Last but not least”. Ultimele stații în traiectul științific al istoricului comemorat au constat, mai întâi, în inserarea unor extinse note de lectură și în consemnarea, la rubrica, *In memoriam*, a decesului colegilor Aurel Răduțiu și Marcel Știrban (2020); iar mai apoi, în publicarea unui amplu studiu despre *Evoluția industriei carbonifere din Europa Occidentală între 1919-1929. I. Franța și Germania*, reconfirmând, și astfel, statura profesională a cercetătorului științific I dr. (emerit) în structura colegiului de redacție al periodicului de specialitate apărut la Cluj-Napoca sub titulatura „Revista Română de Istorie Economică”, I/2022.

Colegul, „Louis” Báthory persistă în conștiința și conștiința noastră, prin reconfortanta sa ludicitate, dezinhibanta hâtroșenie, inteligenta șiretenie generând și inoculând, astfel, un fel aparte de țărnută destindere și temperată colocvialitate, în limita unui, deloc paradoxal, propriu bun simț; el rămâne un soț și tată dăruit familiei (regretata Doamnă, Dana și fiecele, Dalia și Diana), un destoinic membru al grupului – de trudnici „contemporanești și moderniști”, din birourile despărțite de pasarela de la etaj, din vechea clădire a instituției de pe strada Napoca 11– omogen științific și echilibrat moral-volitiv, aflat în notabilă concurență cu colegii din alte colective ale Institutului și Facultății de profil întru statuarea importanței cercetării științei istoriei și a necesității continuării predării ei în învățământul românesc de toate gradele.

„WE ARE THE CHAMPIONS MY FRIENDS” – Freddy Mercury –

Cluj-Napoca, 16 februarie 2023

Stelian Mândruț
 <https://orcid.org>

MISKOLCZY AMBRUS

(1947–2023)

În data de 5 octombrie 2023, a plecat dintre noi prețuitul coleg, prieten și colaborator Miskolczy Ambrus, istoric de o deosebită calitate, doctor al Academiei Ungare de Științe, profesor emerit al Universității „Eötvös Loránd” din Budapesta, vreme îndelungată șef al Catedrei de Limbă și Literatură Română a aceleiași universități și președinte al Părții Ungare din cadrul Comisiei Mixte de Istorie care funcționează sub patronajul Academiei Române și al Academiei Ungare de Științe.

Făcându-și ucenicia în ale istoriei pe lângă maestrul său, Szabad György, pe care l-a recunoscut oarecum ca mentor, Miskolczy Ambrus a pornit de la un principiu pe care l-a promovat constant pe parcursul carierei sale, și anume acela potrivit căruia istoricul trebuie să fie în primul rând un descoperitor și promotor al surselor. Făcea trimitere, în acest sens, la proverbul românesc *cuiul ține casa*, subliniind că marile construcții istoriografice nu își au temelia în dogme, ci în date, informații și detalii aparent minore, care însă conferă substanță și putere scrisului istoric. Este principala rațiune pentru care Miskolczy Ambrus s-a simțit ca acasă în lumea bibliotecilor și în cea a arhivelor.

De la Viena la București, și-a format un cerc larg de prieteni din ambientul documentelor și cel al cărților, iar dacă cineva dorea să-l întâlnească, putea să o facă cu ușurință, fiind de găsit cel mai adesea în sălile de lectură ale vreunei biblioteci sau arhive din Budapesta. Ca pasionat al izvoarelor, rezultatele muncii sale nu s-au lăsat așteptate și vom puncta doar câteva din lungul lor șir. Publicarea anchetei și depozițiilor de martori privind miracolul icoanei plângătoare de la Blaj (1764), a protocolului sinodului ortodox român de la Chișineu-Criș din 1849, a corespondenței lui Moses Gaster, a jurnalului ținut de contele Gyulai Lajos cu referire la evenimentele anilor 1848-1849, a expunerilor pe care Jules Michelet le-a susținut în 1847 la celebrul Collège de France, în formele în care au fost consemnate de învățăcelul său, Paul Iacoveanu, a proiectului constituțional întocmit de Széchényi Ferenc, a unor manuale elaborate de Simeon Maghiar sunt doar câteva din admirabila sa muncă depusă în calitate de editor al surselor. O bună parte a operei sale istoriografice e susținută de osatura acestor surse, pe baza cărora a publicat și alte volume importante, precum *Izvoarele demografiei istorice din Transilvania în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea* (Budapesta, 2013), dar și un alt volum în trei tomuri dedicat aceluiași subiect și apărut la Miercurea Ciuc în anii 2013-2014.

Din lumea documentelor de arhivă nu a extras doar informații privind dinamica populației ardeleni. A fost interesat și de mentalul public, de ambientul sufletesc al comunităților și de credința populară, chestiuni pe care le-a surprins în cartea sa *Iluminism și superstiție. Credința populară în Ardeal 1789-1790* (Budapesta, 2016).

Așa cum el însuși afirma, traviulul i-a fost structurat în trei mari grupuri tematice, oarecum legate între ele: conviețuirea multietnică din spațiul dunărean, dinamica mitologiei în epoca modernă și cultura politică ungară de tip democratic. S-a dovedit a fi extrem de productiv pe aceste coordonate, atât de productiv încât ne este imposibil în acest cadru să-i cuprindem toată opera. S-a impus în a fi cel mai prolific autor de lucrări științifice din Ungaria deceniului 2007-2017, dar nu e vorba numai de cantitate, ci și de calitate, stând mărturie elocventă în acest sens capitolele al nouălea și al zecelea din cunoscuta *Istorie a Transilvaniei* în trei volume, totalizând nu mai puțin de 232 de pagini redactate sub titlurile *Transilvania în epoca reformistă* și *Transilvania în anii revoluției și ai războiului civil*.

Activitatea sa de ample dimensiuni a avut în vedere și sfera relațiilor istorice româno-maghiare, cu precădere din perspectiva istoriei culturii. Desigur că acest interes major al său l-a propulsat și în poziția de membru activ și apreciat al Comisiei Mixte de Istorie Româno-Ungare din

cadrul academiilor celor două țări. A participat la sesiunile acestei comisii încă din deceniul opt al secolului trecut, apoi a îndeplinit atribuțiile de vicepreședinte, iar din anul 2013 cele de președinte al Părții ungare în cadrul acestei comisii.

S-a mișcat cu deosebită ușurință în câmpul culturii române, pe care l-a sondat cu randament, și asta chiar dacă avem în vedere doar monografiile pe care le-a dedicat lui Ioan Budai-Deleanu și Ion Luca Caragiale. A depășit deseori spațiul strict cultural românesc, s-a încumetat să intre în sfera ideologiilor (vezi cercetările sale legate de Garda de Fier) și chiar în sfera miturilor românești, ale căror rădăcini adânci l-au determinat să focalizeze deseori probleme de istorie medievală.

A palpat spiritul românesc cu deosebită abilitate, ceea ce l-a apropiat extrem de mult de opera și viața lui Emil Cioran, devenit treptat un personaj favorit al investigațiilor sale. De la și prin Cioran, dar și datorită originilor sale transilvane, Miskolczy Ambrus a pătruns fascinat în arealul mentalului rural românesc, de care s-a apropiat cu mare plăcere. Nu numai cercetările consistente dedicate baladei *Miorița*, dar și faptul că în programa de învățământ a catedrei de română de la ELTE introducerea folcloristicii i se datorează, reprezintă mărturii grăitoare ale pasiunii sale pentru acest domeniu.

Din punctul nostru de vedere, adică al colegilor, prietenilor și colaboratorilor săi români din cadrul Comisiei Mixte de Istorie sau din afara ei, plecarea lui Miskolczy Ambrus reprezintă o pierdere aproape imposibil de recuperat. Asta și pentru că dincolo de specialistul Miskolczy, o să resimțim enorm și lipsa OMULUI Miskolczy, unul al dialogurilor spumoase, al anecdotelor istorice și al considerațiilor personale nu lipsite de o fină ironie și chiar de o satiră de calitate, bine strunită.

Putem fi sau nu de acord cu concepțiile și evaluările sale istorice, culturale și istoriografice. Ele ne-au provocat deseori și îi mulțumim pentru asta, căci oare ce ar fi o lume în care am cădea cu toții de acord asupra discursului pe care ni-l asumăm? Fără îndoială că ar fi una ternă, cenușie, monotona și statică. Asta chiar nu ne dorim. Întrebat fiind de ce este oarecum provocator în narațiunile sale, Miskolczy a răspuns că este modul său prin care se opune plictiselii istoriografice. Aici îi dăm întru totul dreptate. Dumnezeu să te odihnească în pace, drag prieten, coleg și colaborator!

Remus Câmpeanu
Nagy Levente